

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Мачинська Наталія Ігорівна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
nataliya.machynska@lnu.edu.ua
orcid.org/0000-0003-0309-7074

Вінарчук Наталія Миколаївна,
доктор філософії (PhD),
доцент кафедри початкової та дошкільної освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка
nataliia.vinarchuk@lnu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-7418-236X

У статті запропоновано теоретико-практичний аналіз викликів, які постали перед сучасною системою дошкільної освіти саме в умовах воєнного стану. Автори на основі аналізу нормативно-аналітичних документів обґрунтували окремі шляхи подолання сучасних викликів.

Мета статті – на основі визначених сучасних викликів для системи дошкільної освіти, зумовлених воєнним станом в Україні, обґрунтувати оптимальні шляхи їх подолання.

Методами дослідження слугували: метод аналізу психолого-педагогічної й методичної літератури та відповідних нормативних документів; методи співставлення й узагальнення результатів аналізу й спостереження; методи вивчення практичного досвіду.

Результати проведеної роботи дали змогу встановити, що система дошкільної освіти, яка піддається сучасним викликам, характеризується адаптивністю. У статті зазначено, що адаптивність вирізняється когнітивною гнучкістю, емоційною регуляцією, відкритістю до нового досвіду, здатністю до вирішення проблем.

Дослідження підтвердило вирішальну роль особистісного потенціалу усіх учасників освітнього процесу в ефективності його налагодження. Авторами наголошено на важливості психічного здоров'я у формуванні певної системи цінностей у людини. Показано, що психічне здоров'я доцільно трактувати як критерій належного психічного стану, який спонукає бажання розвивати, зберігати і транслювати духовну спадщину, моральні цінності, формувати культуроспроможну особистість.

Теоретичний аналіз праць вітчизняних науковців показав, що психічне здоров'я – це стан добробуту, який відображає внутрішню мотиваційну налаштованість індивіда на активну пізнавальну діяльність.

Висновки. Подальші дослідження можуть бути зосереджені на поглибленні практичного інструментарію, зокрема розроблені та апробації тренінгових вправ з метою формування адаптивності дітей та дорослого населення до умов сучасного суспільства.

Ключові слова: дошкільна освіта, воєнний стан, психічне здоров'я, адаптивність, Хібукі-терапія, діти першого року життя, групи раннього догляду.

PRESCHOOL EDUCATION IN UKRAINE: CURRENT CHALLENGES

Machynska Nataliia Igorivna,
Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head of the Department of Primary and Preschool Education

Ivan Franko National University of Lviv

nataliya.machynska@lnu.edu.ua
orcid.org/0000-0003-0309-7074

Vinarchuk Nataliia Mykolaivna,
PhD, Associate Professor of the Department of Primary and Preschool Education

Ivan Franko National University of Lviv

nataliia.vinarchuk@lnu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-7418-236X

The article offers a theoretical and practical analysis of the challenges faced by the modern preschool education system under martial law conditions. Based on the analysis of regulatory and analytical documents, the authors justify certain ways to overcome these current challenges. **The purpose of the article** is to justify optimal ways to address the challenges facing the preschool education system in Ukraine under martial law. **The research methods** included analysis of psychological, pedagogical, and methodological literature, as well as relevant regulatory documents; methods of comparison and generalization of the results of analysis and observation; and methods for studying practical experience. **The results of the study** revealed that the preschool education system, facing contemporary challenges, demonstrates adaptability. The article emphasizes that adaptability is characterized by cognitive flexibility, emotional regulation, openness to new experiences, and problem-solving ability.

The research confirmed the critical role of the personal potential of all participants in the educational process in ensuring its effectiveness. The authors highlight the importance of mental health in shaping a person's system of values. It is shown that mental health should be regarded as a criterion of a proper psychological state that motivates the desire to develop, preserve, and transmit spiritual heritage, moral values, and to shape a culturally competent personality. Theoretical analysis of the works of Ukrainian scholars has shown that mental health is a state of well-being reflecting an individual's intrinsic motivational orientation toward active cognitive activity.

Conclusions. Further research may focus on enhancing practical tools, particularly the development and testing of training exercises aimed at fostering adaptability in children and the adult population to meet the demands of modern society.

Keywords: preschool education, martial law, mental health, adaptability, Hibuki therapy, infants, early care groups.

Вступ. Дошкільна освіта – провідний етап формування та розвитку особистості. Повномасштабне вторгнення росії на територію України зумовило усю вітчизняну систему освіти активізувати діяльність освітніх інституцій задля створення безпечних умов професійної діяльності педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників та здобувачів освіти. Виклики, зумовлені війною, торкнулися і дошкільної ланки освіти. У контексті нашого дослідження ми проаналізуємо зміст викликів з потенційними можливостями їх подолання.

Теоретичне обґрунтування проблеми. У 2020 році було запропоновано Концепцію освіти дітей раннього та дошкільного віку, де визначено провідні положення вітчизняної освітньої політики у питаннях розвитку, навчання та виховання дітей раннього та дошкільного віку, зокрема:

– доступність системи дошкільної освіти (ДО) для кожної дитини;

– забезпечення умов для реалізації здібностей, інтересів, потреб і всебічного розвитку дитини;

– єдність розвитку, виховання та навчання дітей;

– поєднання сімейного і суспільного виховання;

– єдність виховного впливу сім'ї та суб'єкта освітньої діяльності;

– наступність дошкільної та початкової освіти;

– світський характер освіти у державних і комунальних закладах освіти;

– дитиноцентризм та особистісно-орієнтований підхід до розвитку дитини;

– відповідність змісту, рівня й обсягу освіти дітей раннього та дошкільного віку особливостям розвитку та стану здоров'я дитини (Концепція освіти, 2020: 7–8).

У контексті реалізації одного з положень Концепції вважаємо за доцільне проаналізувати особливості реалізації Проекту Управління

освіти ЛМР, у співпраці з Фондацією «Горіховий гай» та Верхньобаварською благодійною організацією «Академія сценічних мистецтв Ганса Вайнбергера» Hans Weinberger Akademie щодо відкриття у закладах дошкільної освіти державної форми власності груп для дітей від першого року життя. Саме німецькі колеги поділилися всіма методичними матеріалами зі львівськими колегами та організували простір для найменших: групи та вуличні майданчики.

Варто зазначити, що у групах раннього догляду може бути не більше 12 дітей, за якими доглядатимуть два вихователі і помічник. Важливим аспектом роботи цих груп є плавна адаптація: спочатку батьки ходять із дітьми в садочок і поступово залишають дитину в садку найдовше. Лише після такої адаптації діти можуть спокійно проводити час в садочку без рідних з 08:00 до 17:00. Як зазначає А. Закалюк, очільник освіти міста Львова, «...проект має на меті навчити професійно працювати з дітками від 1 року і допомагати їм ще краще розвиватись... У перспективі будемо розширювати досвід на інші дошкільні заклади, щоб ще більше дітей розвивались із такого маленького віку» (Львівська міська рада, 2024).

Групи облаштовані меблями та іграшками з натуральних матеріалів, які підходять для найменших діток та їхнього розвитку. Це дидактичні матеріали та ті, що розвивають мовленнєві здібності та моторику рук дітей раннього віку. Також простір має зони відпочинку та усамітнення, щоб діти відчували свої потреби і могли їх реалізувати», – розповіла координаторка проекту німецько-українського партнерства від фонду «Горіховий дім» Ярина Лопатинська (Львівська міська рада, 2024).

В інформаційно-аналітичному збірнику «Освіта України в умовах воєнного стану» за 2022 р. зазначено, що основними викликами для системи ДО в умовах воєнного стану є:

1. Масштабні руйнування та пошкодження закладів дошкільної освіти (ЗДО) та необхідність розширення їх мережі відповідно до потреб.

2. Створення безпечного освітнього середовища та облаштування бомбосховищ/укриттів у ЗДО для всіх учасників освітнього процесу.

3. Необхідність відновлення й ефективної організації освітнього процесу в ЗДО в умовах воєнного стану та в повоєнний період.

4. Вирішення питання психологічної, методичної й інформаційної підтримки всіх учасників освітнього процесу системи ДО.

5. Ризики втрати кадрового потенціалу ЗДО, зумовлені масштабним переміщенням педагогічних кадрів в умовах війни, а також проблемою оплати праці педагогів цих закладів.

6. Проблема налагодження ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу (Освіта України, 2022: 44).

Мета статті. На основі аналізу організації діяльності окремих освітніх інституцій виокремити шляхи подолання викликів, зумовлених воєнним станом, саме щодо діяльності вітчизняної системи дошкільної освіти.

Методологія дослідження. У дослідженні використано такі методи: метод аналізу психолого-педагогічної, методичної літератури та відповідних нормативних документів з метою вивчення теоретичної розробленості досліджуваної проблематики, а також нормативно-правового підґрунтя; методи співставлення й узагальнення результатів аналізу й спостереження щодо розкриття теоретичної значущості та практичного значення досліджуваної проблематики; методи вивчення досвіду з метою збору, аналізу та інтерпретації інформації про досвід підтримки психічного здоров'я учасників освітнього процесу.

Результати й дискусії. У контексті відповідей на виклики, виокремлених в інформаційно-аналітичному збірнику «Освіта України в умовах воєнного стану» за 2022 р. (масштабні руйнування та пошкодження закладів дошкільної освіти; необхідність розширення їх мережі відповідно до потреб; створення безпечного освітнього середовища та облаштування бомбосховищ/укриттів у ЗДО для всіх учасників освітнього процесу; необхідність відновлення й ефективної організації освітнього процесу в ЗДО в умовах воєнного стану та в повоєнний період) (Освіта України, 2022: 44) ми наголошуємо на адаптивності – як освітньої системи загалом, так і кожної особистості зокрема.

Ю. Ільїна зазначає, що здатність до адаптації, пристосування людини до існуючих у суспільстві вимог та критеріїв оцінки за рахунок присвоєння норм і цінностей даного суспільства – це адаптивність, яка відображає результативну сторону адаптації. Дослідниця наголошує, що адаптивність насамперед полягає в аналізі та адекватному сприйнятті навколишнього середовища, внаслідок чого виробляється вміння залишатися цілісною особистістю. Крім того адаптивність виражається в здатності перетворювати навколишню дійсність індивідуума згідно своїм етичним і моральним уявленням. Якщо людина володіє адаптивністю, то вона набагато легше переносить зміни в житті, має можливість адекватно зорієнтуватися в будь-якій (особливо неприємній) ситуації, володіє більш високою емоційною стійкістю, а також здатна змінюватися, що не лякає, а тільки надихає її (Ільїна, 2018: 315).

К. Яновська підкреслює, що адаптивність включає кілька основних взаємопов'язаних компонентів, які допомагають людині ефективно справлятися з мінливими обставинами:

- когнітивна гнучкість: здатність мислити творчо та нестандартно, швидко переключатися між різними завданнями або думками,

бачити ситуацію з різних точок зору та шукати різноманітні способи вирішення проблем;

- емоційна регуляція: вміння усвідомлювати, розуміти, приймати та конструктивно виражати свої емоції, особливо в умовах змін та стресу; емоційна регуляція не означає придушення емоцій, а скоріше їхнє усвідомлене та адекватне переживання;

- відкритість до нового досвіду: готовність приймати зміни, досліджувати нові можливості, навіть коли майбутнє залишається невідзначеним;

- здатність до вирішення проблем: здатність аналізувати ситуацію, генерувати креативні та ефективні шляхи вирішення нових завдань та впевнено втілювати їх у життя (Яновська, 2024).

Ми наголошуємо на адаптивності з метою продемонструвати, наскільки мережа закладів дошкільної та вищої освіти оптимально пристосувалися до умов надання освітніх послуг у період повномасштабного вторгнення росії.

Адаптивність, у найширшому розумінні цього поняття, характеризується відповідністю між досягнутим результатом діяльності індивіда (системи) та поставленою метою. Відповідно, неадаптивність визначається як невідповідність, а точніше — як антагоністичне протиставлення результату діяльності початковій меті. Таким чином, йдеться не лише про надмірне реагування або надситуативність (у широкому значенні), але й про існування конфліктних співвідношень між запланованим і досягнутим результатом. Ключовим питанням у цьому контексті постає можливість навмисного вибору неадаптивної стратегії як потенційно більш ефективної порівняно з адаптивною поведінкою. На категоріальному рівні опозиції «адаптивність-неадаптивність» можуть бути виявлені загальні тенденції функціонування цілеспрямованих систем, що зумовлюються відповідністю або невідповідністю між їхніми цілями та фактичними результатами діяльності. Адаптивність, у такому розумінні, постає як узгодження цільових орієнтацій системи з її функціональними результатами. Як показує теоретичний аналіз, концепт адаптивності (або, інакше кажучи, «згідності» чи «узгодженості» цілей і результатів активності) становить фундаментальну засадничу ідею для формування основних напрямів емпіричних досліджень у психології особистості.

О. Кононенко зазначає, що адаптивність можна розглядати як відношення між різними об'єктами і суб'єктами соціальної та природної реальності: «особистість-природне середовище», «суспільство-природне середовище» тощо. Дане положення вимагає окремої розробки і представляє собою проблему, що визначає перспективи розвитку цього дослідження. (Кононенко, 2015)

Прикладом адаптивності закладів дошкільної освіти до умов воєнного часу є діяльність одного із ЗДО м. Львова – Леліточка (<https://lviv180.lvivedu.net/>). Адміністрація і педагогічний колектив закладу від початку повномасштабного вторгнення активно долучилися до проведення різних видів робіт, щоб максимально ефективно забезпечити і життєдіяльність персоналу ЗДО та створення безпечних умов перебування усіх вихованців.

Прояви адаптивності певної системи визначаються здатністю цієї системи до самозбереження, пристосування, структурної перебудови, перетворення, пристосування в умовах нестабільності. Адаптивність особистості – це властивість людини, що визначає успішність її пристосування до навколишнього середовища; індивідуальна здатність педагогів до спрямованої самоорганізації, саморегулювання.

Реалізація викликів, що стосуються необхідності відновлення й ефективної організації освітнього процесу в ЗДО та ЗВО, які готують майбутніх вихователів для системи ДО, в умовах воєнного стану та в повоєнний період та вирішення питання психологічної, методичної й інформаційної підтримки всіх учасників освітнього процесу (ЗДО+ЗВО) спонукало нас до акцентуації уваги на психічному здоров'ї та соціальній підтримці усіх учасників освітнього процесу.

Психічне здоров'я – це стан добробуту, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал та впоратися із життєвими стресами, продуктивно і плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти (BOO3) (<https://dp.cdc.gov.ua/activity/psychichne-zdorov-ya/>).

Психологічно здорова особистість характеризується суб'єктивним відчуттям внутрішньої гармонії, наявністю адаптаційного ресурсу для подолання життєвих труднощів, а також достатнім рівнем ефективності у виконанні повсякденних функціональних обов'язків.

Оптимальний психічний стан можна визначити як такий, що відображає внутрішню мотиваційну налаштованість індивіда на пізнання нового, засвоєння знань, створення матеріальних і духовних цінностей, соціальну взаємодію, спрямовану на підтримку та допомогу іншим. Він виступає джерелом формування ціннісно-сислової системи особистості, що зумовлює прагнення до збереження, розвитку та передання духовної спадщини, моральних норм і культурних надбань. Такий стан забезпечує готовність особистості до переосмислення та конструювання нових систем цінностей у відповідь на динамічні умови соціального буття.

У 2023 році «Ветеранський простір» першим на Вінниччині запровадив хібукі-терапію

для дітей. Хібукі-терапія – особлива методика психологічної допомоги, розроблена за часів другої ліванської війни (2006 рік). Вона добре зарекомендувала себе в Ізраїлі, і почала активно використовуватися в Україні у період воєнного стану. П'ять психологинь Ветеранського простору пройшли сертифіковане навчання, щоб з вересня 2023 року розпочати роботу з дітьми, які переживають втрату (Хібукі-терапія для дітей, 2023).

У рамках співпраці України та Ізраїлю у багатьох ЗДО реалізується Міжнародний проект «Хібукі-терапія» та Перший в Україні Львівський міський проект «Хібукі-садок» (іграшкова собака-обіймака Хібукі дарує спокій, обійми та психосоціальну підтримку тривожним дітям в укритті чи груповій кімнаті).

У чому ж суть методу? Творцем методики вважається ізраїльтянин Шай Хен-Галь. Він першим помітив, що м'яка іграшка може грати роль «перехідного об'єкта», на який дитина транслює свої переживання та відчуття. Песик з великими вдумливими очима та довгими лапками здатен розкривати обійми, бути «частинкою дому чи мами», «бути другом». Доглядаючи за своїм іграшковим собачкою, малюк рідше піддається депресії, а травма не переростає у посттравму. Сумний погляд іграшки створює враження, що песик відчуває те саме, що й дитина. На сеансах з психологом маленький пацієнт розповідає про свої тривоги як про історію друга, а отже не замикається на власному стресі (Хібукі-терапія в Україні, 2023).

Психологічна підтримка здобувачам освіти надається і в умовах закладу вищої освіти. Так, у Львівському національному університеті імені Івана Франка активно працює Психологічна служба, яка надає психологічні консультації, здійснює психологічну просвіту як студентів, так і працівників університету (<https://lnu.edu.ua/structure/subdivisions/general-university-units/psychological-service/>). Психологічна служба створена у 2010 році з метою підвищення ефективності освітнього процесу засобами практичної психології, захисту психічного здоров'я усіх його учасників, гуманізації стосунків у студентських та викладацьких колективах.

Психологічна служба надає психологічні консультації, серед яких: індивідуальне консультування студентів, аспірантів, викладачів, працівників; консультування радників академічних груп; консультування з приводу тривожних, кризових станів, посттравматичного стресового розладу; консультування з питань саморозвитку; психологічні консультації з питань навчання, професійного росту тощо.

Важливим напрямом діяльності психологічної служби Львівського національного університету імені Івана Франка є психологічна просвіта, яка набула затребуваності та стало

досить активною саме в період повномасштабного вторгнення. Серед видів просвітницької діяльності заслуговують на увагу такі: курс першої психологічної допомоги «Психологічна аптечка»; інтерактив «Форум психологічних ідей» до Всесвітнього дня психічного здоров'я; груповий курс управління стресом для дорослих «Самодопомога Плюс»; курс для студентів-психологів «Майстерня молодого психолога»; тренінги з безпечної міграції тощо (<https://lnu.edu.ua/structure/subdivisions/general-university-units/psychological-service/>).

Ми акцентуємо на важливості діяльності психологічної служби саме для здобувачів спеціальності 012 Дошкільна освіта, оскільки студенти – майбутні фахівці дошкільної освіти – ще у процесі проходження педагогічної практики зустрічаються зі значною кількістю дітей та їх сімей, які постраждали внаслідок воєнних дій на території України. Надання своєчасної допомоги, виявлення ознак стресу, просвітницькі заходи, проведення індивідуальних бесід – ось далеко не весь спектр освітніх послуг, які отримують студенти від психологічної служби університету.

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень.

Отож, аналіз організації практичної діяльності закладів дошкільної та вищої освіти дає можливість виокремити шляхи подолання викликів, зумовлених воєнним станом. Так, у контексті нашого дослідження ми виокремлюємо *адаптивність та психічне здоров'я* усіх учасників освітнього процесу як провідні шляхи подолання сучасних викликів, які постали перед системою дошкільної освіти в умовах воєнного стану. Адаптивність ми трактуємо як властивість людини та системи успішно пристосовуватися до умов навколишнього середовища. Психічне здоров'я ми розуміємо як основу належного психічного стану особистості; це внутрішній стан людини на рівні потреби пізнавати нове, здобувати знання, виробляти матеріальні і духовні цінності, допомагати ближньому, бути добротворцем. Перспективи подальших наукових досліджень вбачаємо у розробленні системи тренінгових вправ з метою формування адаптивності дітей та дорослого населення до умов сучасного суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ільїна Ю.Ю. Адаптивність особистості як умова перцептивно-інтерактивної компетентності. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави»*, 30 листопада 2018, Харківський національний університет внутрішніх справ. С. 315–316. URL: <http://repositc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/7709>

2. Кононенко О.В. Адаптивність як критерій амбівалентності перфекціонізму особистості. *Матеріали другої міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Особистість і суспільство: методологія та практика сучасної психології»*, 2015. Луцьк. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/18/109>

3. Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку / Національна академія педагогічних наук України. Київ: ФОП Ференець В. Б., 2020. 44 с. URL: <https://dnz71.edu.vn.ua/uploads/tiger-1599493145.pdf>

4. Львівська міська рада, 2024 <https://city-adm.lviv.ua/news/society/education/303289-u-trokh-lvivskykh-sadochkakh-zapratsiuvaly-hrupy-dlia-ditok-vid-1-rochku-iaak-dosvid-nimechchyny-vprovadyly-u-lvovi-video>

5. Освіта України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Київ : 2022. 358 с. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf

6. Хібуки-терапія для дітей. 12 вер. 2023 р. «Ветеранський простір». URL: <https://www.vtprostir.com.ua/post/%D1%85%D1%96%D0%B1%D1%83%D0%BA%D1%96-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%>

7. Хібуки-терапія в Україні: особливості феномену. 9 січня 2023. URL: <https://nus.org.ua/2023/01/09/hibuki-terapiya-v-ukrayini-osoblyvosti-fenomeny/> Назва з екрану.

8. Яновська К. Адаптивність: що це і як її розвинути. 26 грудня 2024. Назва з екрану. URL: <https://mentalzon.com/uk/post/1832/%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D1%89%D0%BE-%D1%86%D0%B5-%D1%96-%D1%8F%D0%BA-%D1%97%D1%97-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D1%83%D1%82%D0%B8>

REFERENCES:

1. Iliina Yu.Yu. (2018). Adaptivnist osobystosti yak umova pertseptyvno-interaktyvnoi kompetentnosti. [Personality Adaptability as a Condition for Perceptive-Interactive Competence]. *Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Suchasni problemy pravovoho, ekonomichnoho ta sotsialnoho rozvytku derzhavy»*, 30 lystopada 2018, 315–316. Kharkivskyi natsionalnyi universytet vnutrishnikh sprav [in Ukrainian]. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/handle/123456789/7709>

2. Kononenko O.V. (2015). Adaptivnist yak kryterii ambivalentnosti perfeksionizmu osobystosti [Adaptability as a Criterion of the Ambivalence of Personality Perfectionism]. *Materialy druhoi mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi internet-konferentsii «Osobystist i suspilstvo: metodolohiia ta praktyka suchasnoi psykholohii»*. 2015. Luts'k. URL: <https://www.inforum.in.ua/conferences/15/18/109> [in Ukrainian].

3. Kontseptsiiia osvity ditei rannoho ta doshkilnoho viku (2020) [Concept of Education for Early Childhood and Preschool-Age Children] / Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy. Kyiv: FOP Ferenets V. B. 44 s. URL: <https://dnz71.edu.vn.ua/uploads/tiger-1599493145.pdf> [in Ukrainian].

4. Lvivska miska rada (2024) <https://city-adm.lviv.ua/news/society/education/303289-u-trokh-lvivskykh-sadochkakh-zapratsiuvaly-hrupy-dlia-ditok-vid-1-rochku-iaak-dosvid-nimechchyny-vprovadyly-u-lvovi-video>

5. Osvita Ukrainy v umovakh voiennoho stanu. (2022). [Education in Ukraine under Martial Law: Information and Analytical Digest]. *Informatsiino-analitychnyi zbirnyk*. Kyiv. 358 p. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf [in Ukrainian].

6. Khibuki-terapiia dlia ditei (2023). “Veteranskyi prostir”. [Hibuki Therapy for Children. “Veterans’ Space”]. URL: <https://www.vtprostir.com.ua/post/%D1%85%D1%96%D0%B1%D1%83%D0%BA%D1%96-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%> [in Ukrainian].

7. Khibuki-terapiia v Ukraini: osoblyvosti fenomeny (2023). [Hibuki Therapy in Ukraine: Features of the Phenomenon]. URL: <https://nus.org.ua/2023/01/09/hibuki-terapiya-v-ukrayini-osoblyvosti-fenomeny/> [in Ukrainian].

8. Yanovska K. Adaptivnist: shcho tse i yak yii rozvynuty (2024). [Adaptability: What It Is and How to Develop It]. December 26, 2024. Nazva z ekranu. URL: <https://mentalzon.com/uk/post/1832/%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C-%D1%89%D0%BE-%D1%86%D0%B5-%D1%96-%D1%8F%D0%BA-%D1%97%D1%97-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D1%83%D1%82%D0%B8> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 30.04.2025.

The article was received 30 April 2025.